

עומקא דפרשה

- תפילה על הגאולה
- החודש הזה
- חיים של עושר וכבוד
- שער הציון
- מלחמתה של תורה

- ידיעת המולד
- מי שעשה ניסים
- בקשה בשבת ועמידה
- הכרזת המולד
- מקור ברכת החודש

פר' בא - בענין ברכת החודש
בס"ד ערש"ק ב' שבט תשע"א

מי שעשה ניסים בברכת החודש

הרב שלמה מילר

א. תקנו הקדמונים לומר בברכת החודש תפלה על הגאולה וקיבוץ גלויות מי שעשה ניסים וכו' ויש לעמוד על טעם הדבר. ועי' בלבוש בסי' תכ"א וכן הוא בפי' ערוגת הבושם (בסידור אוצר התפילות) שביארו דלפי שמצות ראש חודש היתה המצוה הראשונה שנצטוו בגאות מצרים ללך מתפללים על הגאולה בכל פעם שמפרסמין ראש חודש.

ב. ובסידור רש"י הירש מוסיף עומק בזה, דהכוונה בתפלה זו היא דכמו שהירח אחרי שהולך ומתמעט עד שנעלם יש לו מולד חדש ומתחיל שוב להאיר, כך אנו מבקשים שנזכה מתוך חשכת הגלות לגאולה השלימה ואור חדש על ציון תאיר.

ג. ועדיין יש להבין המנהג שהובא בספר מקור חיים לבעל החו"י על שו"ע או"ח סי' רפ"ד, וכן המנהג הפשוט דאומרים מי שעשה ניסים אחרי הכרזת זמן המולד לפני הכרזת זמן ראש חודש, והוא אומר דרשני! שהרי לכאורה זמן המולד וזמן ראש חודש כרוכים זה בזה ומה ראו על ככה להעמיד תפילת מי שעשה ניסים בדיוק בין שניהם?

ד. והנה בספר דרך פקודיך (מצוה ד' חלק הדיבור) מבאר עוד טעם בתפילת מי שעשה ניסים והוא, דמה שהפסיקו אז לקדש ע"פ הראיה ובא הלל הנשיא ותיקן לוח קבוע, הוא משום שראה פיזור ישראל בארבע כנפות הארץ ואי אפשר להודיע לכל ישראל בכל חודש זמן ר"ח על כן עמד וקידש ותיקן חשבון מסודר לכל ישראל, דעת לעשות לה, על כן בברכת החודש שמודיעים לעם מתי ר"ח אנו מתפללים להשי"ת שיעשה עמנו ניסים ויקבץ נדחינו ואז יהי כל ישראל כאחד חברים ויקדשו הב"ד הגדול את החודש על פי עידי ראייה ויודיעו לכל ישראל ע"י השלוחים כמצווה עלינו בתורה. עכת"ד ודפח"ח.

ה. ולפי זה סדר הדברים מאירים ומשמחים והרי"ז ממש כמין חומר, דהרי זמן המולד אנו יודעים בבירור מתי יהי על פי החשבונות שקבלנו הלכה למשה מסיני, כעת, מתי יהי ראש חודש, על זה אנו ממשיכים ומתפללים, מי שעשה ניסים לאבותינו וגאל אותם... הוא יגאל אותנו ויקבץ נדחינו ואז יבא משיח ובית דינו והם יקבעו מתי ראש חודש, אבל אם חס ושלום לא נזכה לכך, אזי תדעו שראש חודש פלוני יהי ביום פלוני הבא עלינו ועל כל ישראל לטובה.

מקור ענין ידיעת המולד בברכה"ח

הרב שלמה חיים אומן

הנה נדפס בסידורים (נוסח אשכנז) בברכת החודש לפני "מי שעשה ניסים" דנכון לידע המולד בזמן הכרזת ראש חודש, ומקור הדברים הוא מהשערי אפרים (שער י' סעיף לז) וכו"ז נמצא בכמה מספרי האחרונים על ענין ידיעת המולד בזמן ברכת החודש, ובחלקם מובא אף מנהג הכרזה בקול לכלל הציבור, (אמנם בראשונים לא נזכר מענין זה כלל וכן לא הובא מנהג זה בשו"ע ונו"כ ובמשנ"ב. ובקהילות אשכנז לא נהגו בזה כלל וכן הספרדים לא נהגו בזה וכן מנהג קרלין ועוד, ויש מקומות שאף התנגדו לחידוש מנהג זה ובדרך צחות אמר ע"ז האוהב ישראל "אין אסתר מגדת מולדתה" ואכ"מ להאריך בזה, יעוי' במנהגי הקהילות (הונגריה) ח"א עמ' רנד-רנה בהערות באר שבע מהגר"י גולדהבר שליט"א באורך בזה).

והנה בערוך השולחן (סי' תי"ז ס"ח) כתב וז"ל ונראה דלכן המנהג לידע המולד בעת שמברכין החודש, דהב"ד שקידשו פשיטא שבלא ידיעת המולד לא היו מקדשים וכו', וסייג לזה מצאתי בירושלמי סנהדרין (פ"ה ה"ג) על משנה דזה ידע בעיבורו של חודש וזה לא ידע. וא"ר יסא כגון אנא דמן יומיו לא צלית מוספא מן דלא ידע אימת ירחא, וכתב המפרש [הפני משה וקרה"ע] שהכוונה שלא התפלל מוסף של ר"ח אם לא היה יודע יום האחד של החודש על כן. והוא תמוה דכיון דידע שצריך להתפלל מוסף פשיטא שידע שהיום ר"ח, ויש מי שפירש דעל ידיעת המולד קאי [ציון ירושלים] (לבעל השואל ומשיב) וז"ל מכאן סמך גדול לפענ"ד על מה שכותבין שנכון לידע המולד ר"ח] ותמוה היכן נזכר כאן מולד, אלא נ"ל דאמוסף שבת קאי וכמנהג שלנו. עכ"ל.

ולענ"ד נראה יותר בכוונת הירושלמי כפי פירושו של הפנ"מ וקרה"ע דהרי הסוגיא שם היא על ידיעת ר"ח אי עיברו את החודש הקודם או לא, ולא מיירי כלל על השבת שקודם לר"ח, ומה שהקשה הערוה"ש דאם התפלל מוסף של ר"ח מה צריך לידע שזה ר"ח, ונראה דל"ק דהרי הם היו עושים ר"ח מספק בשני הימים שמא ב"ד קדשו את החדש, ור' יוסא אמר שהוא טרח לברר ולדעת לפני שמתפלל מוסף אם באמת קידשו את החודש וצריך להתפלל מוסף, או שעיברו את החודש הקודם ולמחר יהיה ר"ח והיום לא מתפללים מוסף.

ושו"מ כע"ז בקרבן העדה שמפרש שהגמ"י מחלקת בין יושבי הערים והכפרים שלהם אין ידיעה במולד ושייך שהעדים לא ידעו מתי ר"ח ויחליפו ימים ואי"ז נחשב הכחשה, אבל בני כרכים יודעים תמיד מתי ר"ח ואם העדים מדברים על שני ימים ע"כ שזה עדות מוכחשת, ואמר ע"ז ר' יוסא כגון אנא שאני מבני כרכים מימי לא התפללתי עד אשר ידעתי מתי ר"ח.

ועיין בשיירי קרבן שהקשה ממ"נ אם הוא רחוק ממקום הועד איך ידע באותו יום אם קידשו, וע"כ שהיה קרוב למקום הועד וא"כ מאי רבותיה הרי כל אדם אסורין להתפלל מוסף כשאפשר לברר בו ביום.

ואילו פירושם של השו"מ והערוה"ש הוא בגדר סמך לענין זה, שהרי לפי דבריהם בזמן ר' יסא כבר היה את הלוח של הלל, שאז ידעו כבר בשבת את המולד. וזה אינו כפי שכתב הרמב"ם פ"ה מהל' קידוה"ח ה"ג ע"ש, וכ"כ בשיירי קרבן כאן שבזמן ר' יסא קדשו ע"פ ראייה, (אמנם אפשר שהיו חכמים שיכלו לחשב זאת).

ונראה שכוונת בעל השו"מ דאף שהוא מודה שר' יוסא מדבר על ר"ח עצמו, מ"מ חזינו שיש ענין לידע המולד דהרי ודאי לא מיירי מידיעת ר"ח עצמו דהרי הוא עומד בר"ח וכפי שהק' הערוה"ש, וע"כ שר"י התכוון לזמן המולד המדויק, וא"כ בזמננו שידועים כבר מראש מתי ר"ח יש ג"כ ענין לידע המולד בשעה שמזכירין את ר"ח. ודברי הערוה"ש שמפרש בירושלמי שר' יוסא מדבר על שבת שלפני ר"ח קשה להולמן וכדלעיל, וצ"ת.

ויש מביאין עוד מקור לענין זה מדאי' בפרקי דר' אליעזר (פנ"א) וז"ל וכן בר"ח היו ישראל עומדין ורואים את הדלתות נפתחות מאליהם ויודעים שבאותה שעה נולדה הלבנה ומקדשין החודש. וחזינו שרק אחרי ידיעת המולד מקדשין החודש, ואף שאין זה ראייה לדבר, זכר לדבר יש כאן.

בקשה בשבת ועמידה

הרב בן ציון רוזנבוים

ע"י בערוך השולחן שתמה מי התיר לנו לקבוע תפלה חדשה בשבת עם בקשת פרנסה ושאר צרכים וסיים ואי איישר חילי אבטליניה אך קשה לשנות המנהג וצע"ג. (ושמעתי שהחזו"א נהג לומר יחדשהו וכו' בנוסח הקצר מטעם זה. וכן נוהגין בביהכ"נ לדרמן. אך הערוה"ש הקשה על הנוסח של יהי רצון וכו' שתחדש),

ויתכן ליישב את תמיהתו ע"פ הלבוש באו"ח סי' רפ"ד שכתב שההיתר לומר יקום פורקן בשבת אע"פ דהוי בקשה זה משום דהוי ברכה ולא בקשה (וכן במי שבירך שעושיין בשבת) וא"כ הרי קורין לשבת זו שבת מברכין החודש והוי בדרך ברכה.

הכרזת הזמן של המולד הממוצע בברכת החודש, אין בה שום נפק"מ לקביעת הר"ח באף אחד מחודשי השנה, דהרי הלוח מבוסס על חשבון המולד של ר"ח תשרי, ודווקא קודם ר"ח תשרי אין ברכת החודש, משום בכסה ליום הגנו, ואילו שאר החודשים שקביעתם נובעת מההפרש בין יום קביעת ר"ח תשרי בתחילת יום השנה, ולא תלוי כלל במולד של אותו חודש, דווקא בהם מכריזים על המולד, וראיתי שהוא מנהג די מחודש מהמאות האחרונות, ולא קדום.

ובאמת הנפק"מ למעשה היא לפי מנהגנו עפי"ה הרמ"א שפסק כהמהרי"ל בסוף זמן ברכת הלבנה הוא עד חצי כ"ט י"ב תשצ"ג מרגע המולד. והנה למעשה צריך לדעת לשם כך כמה דברים. חדא, שהמקום שבו נקבע חשבון המולדות אנו נוהגים לפי ירושלים. ועוד יש לדעת דהמנהג הוא שאנו מונים השעות לפי שעות שוות, וכן לפי תחילת הלילה הממוצע, שתחילתו שש שעות שוות מחצות היום, וכן כתב הגר"ח בספר שקל הקודש. ויש להוסיף, דמה שנוהגים שמקום המולדות הוא ירושלים, הוא אליבא דמ"ד שבכל מקום משתנה השעה בהתאמה לריחוקו מירושלים, אבל יש דעה דבכל מקום בעולם נוהגים לפי אותה שעה שמכריזים בירושלים, ובזה אין נפק"מ במקום המולדות.

והנה יש לדון בשני מקרים שהם נפק"מ לפחות לשני ענינים שונים, כאשר המולד שמכריזים, הוא לפי החשבון המבואר ברמב"ם, כגון יום א' כ"ג שעות ותק"מ חלקים, שכוונתו באמצע השעה האחרונה של היום א', הנה למנהגנו בזמן האחרון, משתמשים בשעונים, ומתרגמים השעה, לפי הנהוג, הרי יכריזו על שעה חמש וחצי אחה"צ. אכן מה נעשה בחורף שבשעה זו כבר לילה, תחילת יום ב', האם נכריז שהמולד ביום א' או ביום ב'. וכן להיפך, אם המולד ביום ב' ללא שעות ועם תק"מ חלקים, או שהוא לפי שעונו שעה שש וחצי בערב, הרי בקיץ, עדין הוא קודם שקיעה, ושוב איך נכריז, האם הוא ביום א' או ביום ב'. וכן יש נפק"מ למי שנדרש שישנה פרק אחד ביום המולד, הרי לפי חשבון הרמב"ם יצא יום שונה מאשר לפי מה שמכריזים לפי שעונו, אם ננקוט שהיום הוא לפי צאה"כ הזמני והמתחלף מיום ליום, ולא לפי הממוצע.

והנה הרמב"ם בהלכות נדרים פ"י ה"ג כתב על פי הגמ' נדרים ס: דמי שאסר על עצמו דבר בחודש בו עומד באמצעו, אסור עד ר"ח, ור"ח להבא, והוסיף וז"ל - "אבל ביום ראש חודש יהיה מותר אע"פ שהיה חודש חסר", והתקשו המפרשים מה כוונת הרמב"ם באע"פ שהיה חודש חסר, יעניין ברלב"ח על אתר, ובתומים סי' ע"ג סק"ב, ובאור שמח, וכל אחד פ"י כדרכו, ויש נפק"מ לדינא. ונדון בדברי האור שמח, דז"ל - "ולי נראה פירוש דכמו שהיה בשנת תרס"ב העבר, דחודש טבת היה חסר והמולד של ר"ח שבט הי' ה' כ"ב תתי"ז שברוב האופנים הוא לילה שאחר ר"ח וכו", ואותו יום ה' היה ר"ח שבט, ובזה פ"י את הרבותא בדברי הרמב"ם, "הלא יום ר"ח שבט הוא מהלבנה הישנה קודם המולד, ואע"פ מותר בו וכו' ואימת מיקלע מולד זקן כזה רק בחודש חסר שיום אחד ר"ח", עכ"ל. והיינו דווקא בחודש שבט, שאפשר בשנים שסימניהם ב"ח, ג"כ, ה"ח, של שנה מעוברת בלבד, שמולד שבט יגיע עד יום ר"ח שעה כ"ג ותכ"ב חלקים, (ובכסלו ג"כ אפשר בשנים כאלו מולד זקן בר"ח, רק יותר מוקדם, מתוך ספר עיתים לבינה).

חזינו עכ"פ מדברי האור שמח שהמולד נחשב לפי השעות השוות, וזמנו בימים נקבע לפי היום הזמני ולא לפי הממוצע, וממילא כך יכריזו בברכת החודש, בדוגמא של שנת תרס"ב יכריזו בליל ו', והנודר יתחייב לקיים נדרו דווקא ביום ו', ולמעשה יש לעשות שאלת רב.

ולעיקר דברי האור שמח, יש לי להעיר ב' הערות. חדא, דאי זהו החידוש שרצה הרמב"ם לומר, א"כ אמאי לא שייך דבר שזה גם אחר חודש מלא, שהמולד לפי ביום א' של החודש הבא, ויום ל' הוא מהלבנה הישנה, והוא"א דיאסר ביום ל' וקמ"ל, דגם א' דר"ח להבא. וזה דבר שיותר מצוי ובכל שאר החודשים המלאים, וגם יש בו חידוש לאפוקי מסברת התומים, שבאמת אוסר את יום ל'. ועוד יש להעיר, דמתברר לומר, דכמו דס"ל לאור"ש דאזלינן בתר תחילת הלילה הזמני, כל מקום לפי זמן צאה"כ שלו, ובדאי בארצות הצפוניות בחורף, הלילה נכנס מוקדם, כפי שכתב בעצמו, א"כ ה"ה דגם כל מקום בעולם יכריז לפי השעה אצלו בהתאם לשעת המולד בירושלים, כלומר, בהודו שעת המולד מאוחרת כארבע שעות לירושלים, ובקצה המזרח בשנאי של סין מאוחר בשש שעות, ולפ"ז אפילו במולד מוקדם יותר, ואפילו קודם חצות היום (בסין) אפשר שיפול בחורף בלילה, ואמאי נקט דווקא ראש חודש שבט.

כתב המגן אברהם סימן תי"ז ס"ק א: **בשבת שלפני ר"ח מברכין החודש .. וכתוב בספר יראים דאין זה קידוש בית דין אלא שמודיעים להעולם מתי ר"ח.** עכ"ל. וכתב המהרש"ם בדעת תורה סימן תי"ז ס"ק א, וז"ל: עיין מגן אברהם סק"א, ועיין ירושלמי פ"ה דסנהדרין ה"ג ותמצא סמך לזה, ועיין בציור ירושלים שם, עכ"ל.

ונעייין במקורותינו, איתא בירושלמי סנהדרין פ"ה ה"ג [דף כה:]: **וא"ר יסא, כגון אנא דמן יומיו לא צלית מוספא מן דלא ידע אימת ירחא.** ע"כ. ופירש הקרבן העדה: מימי לא התפללתי מוסף של ר"ח עד אשר לא ידעתי מתי איקבע ראש חודש. וכתב ב"ציור ירושלים" (לבעל השואל ומשיב) שם: **כגון אנא כו'. מכאן סמך גדול לפע"ד על מה שכותבין שנכון לידע המולד ר"ח.** ע"כ.

והקשה בשו"ת אפרקסתא דעניא [ח"ב, או"ח סימן מג], בזה"ל: והרי אין כאן ראייה לברכת החדש רק לידיעת המולד, וזהו ג"כ רק על ערב ר"ח ולא בשבת שלפניו. ואפשר דהגאון דעניא דעניא שכוונתו ר' ייסא מן יומיו לא צלית מוספא דברי הירושלמי על דרך זו, מן יומיו לא צלית **מוספא דשבת הקודם**, מן דלא ידע אימת ירחא, ר"ל ר"ח. ורמז בזה על ברכת החדש. ע"כ.

נחזור על ב' קושיותיו של האפרקסתא דעניא ונעייין בתירוציו. א. הרי אין כאן ראייה לברכת החדש אלא לידיעת המולד, והנה מה שתירץ האפרקסתא דעניא שכוונתו ר' ייסא מן יומיו לא צלית מוספא דשבת הקודם, מן דלא ידע אימת ירחא, ורמז בזה על ברכת החדש. תירוץ זה צ"ע איך רמוז כאן על "ברכת החודש", דילמא רק נתעסק ב"ידיעת המולד" בשבת שקודם ר"ח.

ב. הרי אין כאן ראייה שנכון לידע המולד בשבת שלפני ר"ח, אלא על ער"ח או ר"ח. ומה שתירץ האפרקסתא דעניא שכוונתו ר' ייסא מן יומיו לא צלית **מוספא דשבת הקודם** כו'. תירוץ זה צ"ע, שהרי העיקר חסר מן הספר, שהיה לו לפרש שמדבר על מוספא דשבת הקודם.

וי"ל דהנה כשנעייין בדברי המגן אברהם, נמצא, דעיקר ענין ברכת החודש הוא "שמודיעים להעולם מתי ראש חודש", ומה שמברכים את החודש הוא דרך אגב, בכחינת הואיל והזכירו בירכו, שכיון שמודיעים על ר"ח, מבקשים שיחדשהו ה' לטובה וכו', ומה שמודיעים להעולם בשבת שלפני ר"ח גם זה אינו עיקר הענין, אלא שההיכי תמציי להודיע זה להעולם, הוא בשבת שכולם מתאספין יחד.

וכן מבואר בשבולי הלקט [סימן קע], שכי' בזה"ל: מה שנהגו .. שהחזן מכריז ראש חדש והצבור עונין לששון ולשמחה... בשבת שלפני ראש חודש... **כדי שידוע לכל אדם. לפי שבימות החול פעמים בני אדם טרודין במלאכתן ואין באין לבית הכנסת והדבר משתקע ביניהו כן כתב אחי ר' בנימין נר"ו.** עכ"ל.

ורואים את ב' הנקודות שהזכרנו. א. שעיקר הענין הוא "שהחזן מכריז ראש חדש" ואגב שמכריז ר"ח "הצבור עונין לששון ולשמחה".

ב. שמה שמודיעין בשבת, הוא משום שאז כולם מתכנסין לבית הכנסת. ועל זה הולכים דברי המהרש"ם, שנקודה זו שידעו מתי ר"ח שזהו עיקר הענין - את זה שפיר איכא למילף מדברי הירושלמי, ולעולם לא בא ללמוד מהירושלמי לא את החלק של "שבת שלפני ר"ח", ולא את החלק של "ברכת החודש".

והנה המג"א הזכיר באופן כללי "שמודיעים להעולם מתי ר"ח", אבל לא הזכיר ענין זה שאנו נוהגין להכריז באיזה שעה ובאיזה דקה ובאיזה חלקיק דקה יהיה מולד הלבנה.

ואמנם בלשון הציור ירושלים שהביא המהרש"ם הוא מוזכר: כגון אנא כו'. מכאן סמך גדול לפע"ד על מה שכותבין שנכון לידע המולד ר"ח. ע"כ.

וצ"ע איך משמע מהירושלמי ענין זה, דהא לשון הירושלמי: **וא"ר יסא, כגון אנא דמן יומיו לא צלית מוספא מן דלא ידע אימת ירחא.** ע"כ. ובפשטות הכונה שידע באיזה יום נקבע ר"ח, וכמו שפירש הקרבן העדה מימי לא התפללתי מוסף של ר"ח עד אשר לא ידעתי מתי איקבע ראש חודש, ולא מתי מולד הלבנה.

וי"ל דהנה כתב השיירי קרבן שם: וצ"ל .. שר' יסא היה סמוך למקום הוועד כדי שיוכל לידע הקביעות באותו יום לפני מוסף, דאל"כ לעולם לא יתפלל מוסף ר"ח. אך קשה לפ"ז [שהוא יכל לברר לקביעות לפני מוסף] **מאי רבותיה דר' יסא, אף כל אדם אסורין להתפלל מוסף מספק כשיכולים לידע הברור בו ביום וי"ל.** ע"כ.

ויש לבאר בדברי הירושלמי, דאין הכוונה שר' יסא ידע רק באיזה יום יחול ראש חודש, אלא שידע מהו הזמן המדוייק בתכלית הדיוק שבו היה מולד הלבנה, וזה חידוש שאינו בכל אדם, ולכן ר' יסא אמר "אימת ירחא", ולא "אימת ריש ירחא", דאין כוונתו לומר "מתי ראש חודש", אלא כוונתו לומר "מתי הירח" - נולד והגיע לעולם, ואתי שפיר דברי הציור ירושלים שמכאן מקור להודיע באיזה חלקיק דקה יהיה מולד הלבנה.

שער הציון

מהות ברכת החודש

נחלקו הראשונים בטעם מנהג ברכת החודש, אם ענינו זכר לקידוש החודש, או שהוא הכרזה שידעו העם באיזה יום חל ר"ח. [ולב' הצדדים אין הענין לברך את החודש, אלא שתקנוהו בלשון ברכה, כמ"ש האו"ז].

הרוקח בסי' גג (סדר תפלת שחרית בשבת) כ' ואחר שיפטיר יקום פורקן... **מקדשים החודש** חוץ מתשרי. וכ"כ בסידורו (צח) [אחרי יקום פורקן] הרוצה לקדש החודש אומר מי שעשה ניסים לאבותינו... ראש חודש פלוני ביום פלוני יחדשהו הקב"ה לששון ולשמחה עלינו ועכ"ל ונאמר אמון. מה שמקדשים בביהכ"נ **תמורת קידוש ב"ד**. וכ"כ האדר"ת בקוני' זכר למקדש ח"ב דמה שאנו מברכין החודש, נראה שהוא זכר לקידוש החודש.

אך האו"ז (תנב) כ' דמה שאנו מברכין ר"ח בביהכ"נ מי שעשה ניסים לאבותינו וכי ר"ח פלוני ביום פלוני, **אין זה קידוש אלא הכרזה בעלמא** שתקנו רבותינו להכריז בצבור בלשון ברכה שידעו מתי יהא ראש חדש ויהרו בכל הלכות החודש. וכ"ד המח"ו סי' קצ סדר שבת (טז) וביאר דצורך ההודעה "מפני תקנת המועדות ותקנת תפילת המוספים והלל ולבטל בהם הנשים ממלאכה".

וכ"כ היראים (רנט) דמה שנהגו העולם להגיד חודש בשבת **אין זה קידוש** כי ראש ב"ד אינו בינו ומהצוה הזאת אינה תלויה אלא בראש ב"ד, אבל תקנוהו הראשונים **להגיד לעולם ר"ח להזהר בו ובתלוי בו**. ועוד אפי' היה ראש ב"ד בינו א"צ לקדש דתניא... שלא בזמנו אין מקדשין אותו וכי [הטעם שההכרזה בשבת, כ' השבלי הלקט (קע) כדי שידוע לכל אדם, לפי שבימות החול פעמים בני אדם טרודין במלאכתן ואין באין לביהכ"נ והדבר משתקע ביניהם].

וכן נקט הלבוש (תכא) שהמנהג כדי לפרסם ולהודיע לכל העם שידעו באיזה יום יהיה ר"ח, [וכ' דא"א שהטעם הוא משום זכר לקידוה"ח, שאין מקדשין החודש קודם יום ר"ח, שמיד שקדשוהו הרי הוא ר"ח].

ולפי"ז אינה תפילה, אלא הוא דין על הש"ך, ועי' בשערי אפרים (ילו) שכ' אמירת ר"ח פלוני ביום פלוני אינו מוטל על הציבור, רק על הש"ך לבד שהוא המכריז ומודיע שבים ההוא יהיה ר"ח, ואם רוצה אומר ג"כ עם הש"ך בלחש. אך עי' ט"ז בסי' צו שכ' בענין **החזקת הס"ת** דמה שנוהגים שהש"ך מחזיק בידו הס"ת ביום השבת ואומר יקום פורקן ושאר דברים וכו', הוא לכבוד אותן התפלות... וכ' המחמ"ש שם דה"ה בשעה שמברכין את החודש ועי"ש במחה"ש דההיתר להחזיקו בשעה שמתפלל, כיון שהוא **לעורר הכוונה**. ומבואר דאינה הכרזה בעלמא.

עי' מג"א (תיז) שהביא את היראים אך סיים ומ"מ נהגו לעמוד בשעת אמירת ר"ח ביום פלוני דוגמת קידוה"ח שהיה מעומד. וכ' המחמ"ש דהוא לזכר בעלמא.

וצ"ב מה ענין לעשות דוגמת קדוה"ח אחר שאינו זכר לקידוה"ח כלל אלא ענין הכרזה והודעה. וביאר במשנת יעבץ (או"ח א) עפ"י מ"ש שם דמלבד הדין על ב"ד איכא דין על כל ישראל כדאי ברה"ה כד. שכל העם עונים אחריו מקודש מקודש. ועפ"ז כ' דברכת החודש אמנם אינה מתורת קידוש ב"ד, אבל היא זכר למצוה שהיתה על כל העם לקדש את החודש.

שער הציון

מקור המנהג

בגמ' וברמב"ם וטור לא נזכר המנהג, אבל הובא בהרבה ראשונים כנ"ל, ואף בשו"ע לא נזכר ענין זה, אלא במג"א (ומ"ב) בהל' ר"ח סי' תיז, ובלבוש סי' תכ"א. הדעת תורה והערה"ש (תיז) והתועפות ראם (על היראים, סי' רנט) כ' שהמקור הוא מהירוש' בסנהדרין פ"ה ה"ג דא"ר יסא שמיימו לא התפלל מוסף "מן דלא ידע אימת ירחא", והיינו שלא התפלל מוסף של שבת ללא הכרזה מתי יחול ירחא בשבוע הבא. (אמנם בפש' קאי על מוסף דר"ח כמ"ש הפ"מ שם, אך עי' בשיירי הקרבן שהק' מאי רבותיה דר"י והלא אסור להתפלל מוסף דר"ח מספק, והערה"ש תמה להיפך דכיון שידוע שצריך להתפלל מוסף פשיטא שידוע שהיום ר"ח. ועי' אפרקסתא דעניא ח"ב סו"ס מג).

בסדר רב עמרם גאון (לפי כת"י א') הובא בתוך סדר שחרית דר"ח אחרי קרה"ת את נוסח ההכרזה, "בסימן טוב יהא לנו ראש חודש (פלו' יום פלו')". ותמנה ע"ז מה ענינה של הכרזת ר"ח ביום דר"ח גופיה. ועי' בסידור אוצר התפלות בתקון תפילה שהאריך בזה וחדש דרע"ג ס"ל דבזה מתקיימת מצות קדוש החודש בזה"ז, [דבזמן שקידשו ב"ד הגדול היה בשליחות כל ישראל כדמשמע במכ"י, וא"כ כשאין ב"ד סמוכין חזר הדין על כל ישראל].

מעומד

המג"א בסי' תיז כ' דנהגו לעמוד בשעת אמירת ר"ח ביום פלוני דוגמת קידוה"ח שהיה מעומד. ורעק"א שם תמה לכן מצינו דקידוה"ח היא מעומד, ואדרבה ברפ"ג דר"ה משמע שהיה מיושב. [כה: יעמדו השנים **וישיבו** מחבריהם אצל היחיד ויעידו בפניהם ויאמרו מקודש מקודש].

והדע"ת תי' עפ"י מ"ש האשכול בהל' ברכת הודאה (סי' כג) ד"א הטעם שקידוש לבנה מעומד מדכתיב החודש הזה לכם, דילפי' לכם מספיה"ע. וא"כ קדוה"ח שעליו נא' החודש הזה לכם, ג"כ בעינין מעומד. [וצ"ע מ"ט דהאשכול גופיה שמנה שם ו' מצוות דבעי מעומד משום דכתיב בהו לכם, ולא כלל בהם את קידוה"ח].

ובמשנת יעבץ (או"ח א,א) תי' דעצם אמירת מקודש היא בעמידה משום שיש לה דין של תחילת דין, אבל בקבלת העדות דראיית הלבנה הוי כגמר דין ובעינין ישיבה (עי' שבועות ל:) ולכן כשמעידים בפניהם נא' שיושיבו את הדיינים.

צורת ההכרזה

יש להקשות אמאי האמירה היא ר"ח פלוני לפי שמות החודשים, ולא כדיון התורה שהחודשים נקראים לפי מנינם, ודעת הרמב"ן בפר' בא (יב,ב) שהוא דין למנות החודשים כך זכר ליצאת מצרים, שהחודש הראשון הוא לגאולתנו, וכ"ד הריטב"א ברה"ה (ז) ע"ש. וא"כ לכאור' היה ראוי לומר ראש חודש העשירי יהיה וכו'.

ובתורה שלמה (חי"א מילואים ה) ציין בזה למש"כ הרי"פ (על הרס"ג ח"א עמ' 474) שתמה לפי הרמב"ן מהא דבש"ס לא נמנו החודשים כך, ותי' עפ"י הכותב בעין יעקב במגילה (פ"ק) שהמצוה רק כשבא לתת מנין לחדשים, שאם מונה מתשרי עובר בעשה זה. ועוד הביא מס' העיקרים (מ"ג פט"ז) שכ' בד' הרמב"ן שהיה ציווי זמני, רק עד שגלו לבבל, ע"ש.

אכן לדעת החת"ס (תורת משה פר' בא) שהוא מ"ע גם בזמננו, צ"ע.

ביאורים בנוסח ברכת החודש

תפילה על הגאולה

הרב יהושע ברק

יש לעיין בנוסח "מי שעשה ניסים" וכו' דלכאורה מאי שייטיה לברכת החודש, ועוד שבנוסח שאומרים "יחדשהו" וכו' כבר מוזכר "ולגאולה קרובה" ואם זו אותה בקשה מדוע כופלים בה. וכן צ"ב בנוסח הבקשה הנ"ל. והנה י"א שהבקשה היא שהקב"ה יגאלנו בקרוב ונזכה שוב לחזות במושב ב"ד שיקדשו את החודש עפ"י הראיה ולא עפ"י המולד, ועפ"ז מיושבת השאלה הא', וע"ד השאלה השנייה נ"ל בפשיטות שהבקשה היא חלק מהבקשות שמבקשים תמיד בתפילה וגם כשמברכים את החודש ומבקשים על הכל פשיטא שמזכירים גם את הגאולה ואי"ז קשור למה שהוזכר קודם לזה, ועדיין צ"ב השאלה הג'.

ויש מי שכ' עפ"י דרמב"ן בפר' שנצטוונו למנות את החדשים זכר ליציאה ממצרים (וכמו שזכרים את השבת ע"י המנין היום יום ראשון בשבת), ומשום שבחודש זה נגאלו אבותינו ממצרים ע"כ נצטוונו למנות את החדשים עפ"י סדרם מעת היציאה, ולכן אין להם שם בתורה אלא החודש השלישי שלישי ליציאתנו, ובכל מנין שאנו מונים לחודשים נזכרו את הניסים הגדולים.

ולפי"ז א"ש הכל דכיון דהמטרה היא זכרון לנס א"כ מובן מאוד שמבקשים שהקב"ה יגאל אותנו כשם שגאלם ממצרים, ומובן מאוד גם הלשון משום שזהו גופא כל התכלית במנין החדשים, שיהא זיכרון ליציאתנו, ולכן מזכירים זאת קודם ברכת החודש, ומבקשים שגם אותנו יגאל הקב"ה ויקבץ נדחינו מכלפונת הארץ, ומצאתי בחזקוני שכתב כהרמב"ן ומבואר בדבריהם שז"ג נצטוו במצרים שלא יהא המנין לשנים מתשרי הזה לתשרי הבא אלא מניסן לניסן וכמש"נ משום שהמנין הוא זיכרון לנס שהיה בחודש ניסן.

החודש הזה

הרב יצחק ליסצין

בנוסח "יה"ר... שתחדש עלינו את החדש הזה". צ"ב הרי אי"ז החודש הנוכחי שנצביע עליו "הזה", וגם לא הזכרנו עדיין את החודש הבא, וכיצד

הבקשה על החודש "הזה" תתפרש מאליה על החודש הבא.

ואולי י"ל דשייך לומר "הזה" על מה שעתיד להזכיר בהמשך הדברים וכדמצינו ברש"י (בא יב ב) עהפ"ס החדש הזה לכם, שהקב"ה לא היה מדבר עם משה אלא ביום, ו"סמוך לשקיעה"ח" נאמר לו פרשה זו והראהו באצבע את הלבנה ברקיע "עם חשכה" וא"ל כזה ראה וקדש. עכ"ד. ואמנם "עם חשכה" הוא ג"כ לפני השקיעה, כמבואר בשבת יא: יב. יח: מ"מ הוא אחרי "סמוך" לשקיעה"ח, עיין ביאור הגר"א או"ח סו"ס רנב. מבואר שא"ל הקב"ה החדש "הזה" כי הראהו חידוש הלבנה, אע"פ שרק אחרי האמירה הראהו.

חיים של עושר וכבוד

הרב בן ציון רוזנבוים

הנוסח הוא מצלותיה דרב בברכות טז, והנה מה שקדמה הבקשה חיים שאין בהם בושה וכלימה, ואח"כ עושר וכבוד. פי' בס' שפתי חכמים שם שבמקום שיש עושר יש כבוד ואין בושה וכלימה, ורב התפלל כן לפי שהיה עני שאין לו מה יאכל, (עי' מו"ק יב:).

ויתכן להוסיף בזה שבושה היא עצם הבקשה מאחרים, וכלימה היינו מה שהנותן מכלימו בדברים, (עי' מ"ש ר"א בן הגר"א בביאור שים שלום שבסוף נפה"ח). ולפי"ז עיקר הבקשה על הכבוד היא שלא נבוש ולא נכלם.

ועי"ש בשפ"ח דסמך לבקשת העושר, חיים שתהא בנו אהבת תורה ויר"ש, שנזכה לעמוד בנסיון העושר ולא יביא העושר למצב של וישמן וישורון ויבעט. ועוד דעצם בקשת העושר היא כדי להתעלות בתורה ויראת שמים.

חיים של שלום

העולת תמיד הביא מהיערות דבש שהבקשה על שלום כוללת שלא נכשל במדת הכעס, כי במקום שהכעס מציין אין שלום.

